

**Рабочая программа учебного предмета
«Чеченский язык»**

1. Планируемые результаты освоения учебного предмета «Чеченский язык»

1. Планируемые результаты освоения курса Чеченский язык на уровне основного общего образования предполагают, что у учащегося сформированы:

- совершенствование видов речевой деятельности (аудирования, чтения, говорения и письма), обеспечивающих эффективное взаимодействие с окружающими людьми в ситуациях формального и неформального межличностного и межкультурного общения;
- понимание определяющей роли языка в развитии интеллектуальных и творческих способностей личности в процессе образования и самообразования;
- использование коммуникативно-эстетических возможностей родного языка;
- расширение и систематизацию научных знаний о родном языке; осознание взаимосвязи его уровней и единиц; освоение базовых понятий лингвистики, основных единиц и грамматических категорий родного языка;
- формирование навыков проведения различных видов анализа слова (фонетического, морфемного, словообразовательного, лексического, морфологического), синтаксического анализа словосочетания и предложения, а также многоаспектного анализа текста;
- обогащение активного и потенциального словарного запаса, расширение объема используемых в речи грамматических средств для свободного выражения мыслей и чувств на родном языке адекватно ситуации и стилю общения;
- овладение основными стилистическими ресурсами лексики и фразеологии родного языка, основными нормами родного языка (орфоэпическими, лексическими, грамматическими, орфографическими, пунктуационными), нормами речевого этикета; приобретение опыта их использования в речевой практике при создании устных и письменных высказываний; стремление к речевому самосовершенствованию;
- формирование ответственности за языковую культуру как общечеловеческую ценность.

Дешаран предмет Iаморан жамIаш:

Юкьарадешаран юкьера школа чекхьяьккхиначу дешархочуьнгахь нохчийн маттехула хила деза личностни жамIаш:

-нохчийн къоман культуран коьрта мехаллах санна, нохчийн маттах кхетам хилар, дешар тIехь а, кхетаман, кхоллараллин хьюьнарш, дешархочун гIиллакх-оьздангаллица йоьзна амалш кхиорехь цо дIалоцучу меттигах кхеташ хилар;

-нохчийн мотт эстетически мехалла санна тIеэцар; цунах дозалла дар, цуьнан ларам бар; къоман культуран хилам и хиларе терра, нохчийн меттан башхалла а, цIаналла а ларьян езар; мотт бийцар шардаре а, говза, шера бийцаре а кхачар;

- къамел дечу хенахь шен ойланаш а, синхаамаш а паргIат бовзийта а, дешнийн барам а, караберзийна грамматически гIирсаш тоььал хилар; ша дечу къамелана тидамбеш, ша-шена мах хадо хааран хьюьнар хилар;

- нохчийн мотт уьйран а, юкьаметигалин гIирс а, пачхьялкхан мотт а хиларх кхетар; нохчийн мотт дешаран, къинхьегаман, говзаллин гIуллакхдарехь а, ша вовзийтарехь а, юкьараллахь ша дIалоцу йолу меттиг билгалъярехь а оьшуш хиларх кхеташ хилар;

-вовшашца а, кхечу къаьмнийн векалшца а юкъаметтигаш дӀакхехьарехь нохчийн маттах пайда эца кийча хилар; къаьмнийн культурийн юкъаметтигаш дӀакхехьарехь къинхетаме а, машаре а хилар;

- шен къоман а, РФ-цехь дехачу къаьмнийн а, дуьненаюкъара культура а йовзарехь нохчийн мотт мехала гӀирс хиларх кхеташ хилар.

Юкъарадешаран юккъера школа чекхьяьккхиначу дешархочо нохчийн маттехула карадерзо деза метапредметни жамӀаш:

1) къамелдаран массо а тайпа карадирзина хилар:

- барта а, йозанан а хаам цхьанатайпана тӀеэца безаш хиларх кхетар;

-ешаран тайп-тайпана кепаш карайирзина хила езар;

-тайп-тайпанчу хьостанашкара хаамаш схьалаха хааран хьюьнар хилар, ШХГӀ а, дешарна лерина компакт-дискаш, Интернетан гӀирсаш юкъа а лоцуш;

-билгалчу темина коьчал схьалаха а, цхьана кепе яло а хаар карадерзор; шенна хаам схьалаха а, иза къасто а, цунна анализ ян а хаар; хаамийн технологи а, технически гӀирсаш юкъа а лоцуш, йоьшуш я ладугӀуш бевзина хаам хийца а, ларбан а, дӀабовзийта а хаар;

-хиндолучу дешаран декъан гӀуллакхийн (цхьаммо ша а, вукхаьрца цхьаьна а) Ӏалашо билгалъян а, хьалха-тӀаьхьа дийриг билгалдан а, барта а, йозанан а кепехь цхьанатайпанара жамӀийн мах хадо хааран хьюьнар хилар;

-паргӀатчу кепехь барта а, йозанехь а нийса шен ойланаш йовзийта хьюьнар хилар;

-шен нийсархошна хьалха доклад ян я цхьа хаамбан хаар;

2) карадирзиначу хаарех, шардарех, карадерзорех дахарехь пайда эцар;

- билгалбиначу барамехь яцйина (план, юхасхьайийцар, изложени, конспект) ладоьгӀна я дӀаешна текст юха схьайийца хаар;

- оьрсийн мотт Ӏаморехь нохчийн маттах пайда эца хаар;

- меттан башхаллех пайда эца хааар (нохчийн меттан, оьрсийн меттан, кхечу пачхьалкхийн меттанийн, литературан урокахь).

3) - тайп-тайпана юкъараллин хьелаш тидаме а оьцуш, къамелдарехь а, дийцаре даршкахь, дискуссешкахь дакъа лаца а, барта а, йозанан а аларш кхолла а хаар;

Юкъарадешаран юккъера школа чекхьяьккхиначу дешархочун нохчийн мотт караберзоран предметни жамӀаш ду:

1) нохчийн мотт нохчийн къоман, Нохчийн республикин пачхьалкхан мотт, юкъаметтигаш дӀакхехьаран гӀирс санна бовзийтар; меттан а халкъан уьйр хила езар а; адаман дахарехь а, юкъараллехь матто дӀалоцу меттиг йовзийтар;

2) личностан кхетаман а, кхоллараллин а хьюьнарш кхиорехь, йоза-дешар карадерзорехь, ша-шен дешар лакхадаккхарехь матто д'алоцучу меттигах кхетар;

3) массо а тайпана къамелдаран кепаш карайирзина хилар:

ладог'ар а, ешар а

-барта а, йозанан а кепара хаамах цхьатера кхетар (Галашонех, текстан теманех, коьртачу а, т'ебузучу а хаамех);

- тайп-тайпанчу жанрийн, хот'ан тексташ ешаран тайп-тайпана кепаш карайирзина хилар (хьажаран, йовзаран, Iаморан);

-книгаца а, роуг'ана арахоьцучу тептаршца а болх баран кепаш а евзаш хилар, ешна текст (план, тезисаш) хаамийн кепара хийца хаар карадерзор;

-парг'ат электронни а, справочни а литературех а, тайп-тайпанчу словарех а пайда эца хааран хьюьнар хилар;

-тайп-тайпанчу жанрийн, хот'ан тексташ ладог'арца цхьанатайпана т'еэцар; ладог'аран массо а кеп карайирзина хилар (текстан коьртачу чулацамах кхеташ, хаамаш схьахаьржина беллахь а);

-къамелан аларш дуста хаар церан чулацамца а, меттан г'ирсех пайда эцарца а, матто кхочушдечу г'аллакхийн тайп-тайпаналлица а.

къамелдар а, йоза а:

-билгалбиначу яцъяран барамехь барта а, йозанан кепехь а ешна я ладобг'ина текст юхаметтах'отго хаар (юхасхьайийцар, план, тезисаш);

-текст кхолларан норманаш а ларъеш (кхеташ а, хьалха-г'аьхьа йог'уш а, йозаелла а, темица йог'уш а хилар) парг'ат барта а, йозанан а кепехь шен ойланаш йовзийта хьюьнар хилар; хезначуьнга, гиначуьнга, ешначуьнга, хьайна гонаха долучу бакьдолучуьнга а, хиламашка болу хьежам цхьанатайпана хилийтар;

-дагалаьцнарг а, т'екаре яран хьал а тидаме а оьцуш, тайп-тайпанчу кепийн, хот'ан барта а, йозанан а тексташ кхолла хаар;

-хьалха лаьтгачу коммуникативни декхаршца йог'уш, кхетамца меттан г'ирсаш харжарца тайп-тайпанчу жанрийн тексташ (дийцар, хетарг (отзыв), кехат (письмо), расписка, тоьшалла (доверенность), заявлени) кхолла хаар;

-цхьаммо дечу (монологан), шиммо дечу (диалоган) къамелан тайп-тайпана кепаш карайирзина хилар; шен нийсархошна хьалха боцпачу хаамца я доклад ярца къамел дар;

-т'екаре ечу хенахь нохчийн литературан меттан коьрта орфоэпически, лексически, грамматически норманаш ларъяр; г'иллакхехь лексикех а, фразеологих а пайда эцар; йозанехь коьрта нийсаяздаран (орфографин) а, пунктуацин а бакьонаш ларъяр;

-къамелан оьздангалла а ларъеш, т'екаре ярехь дакъалаца хьюьнар хилар;

-шен къамелана ша-шена терго яр; хьалха хӀоттийначу Ӏалашоне кхачар а, меттан исбаьхьаллин гӀирсех пайда эцар а, цуьнан чулацам а тидаме а оьцуш, шен къамелан мах хадон хьуьнар хилар; грамматически а, къамелан а гӀалаташ, кхачамбацарш карон а, уьш нисдан а хаар; шен тексташ кхачаме ялон а, редактировать ян а хаар;

5-г1а класс чекхӀолуш дешархойн хила деза х1ара хаарш:

Берашна хаа деза дешнаш фонетически а, дешан хӀоттам къастош морфологически а, шиь коьрта меже йолу предложенеш синтаксически талла. Ӏамийнчу кепара йолу цхьалхе а, чолхе а предложенеш хӀитто хаар. Ӏамийнчу материалца йогӀуш йолу орфограммаш каро а, дешнийн нийсаяздар талла а хаар.

– нохчийн мотт уьйран а, юкъаметиггалин гӀирс а, пачхьалкхан мотт а хиларх кхетар;

– нохчийн мотт дешаран, къинхьегаман, говзаллин гӀуллакхдарехь а, ша вовзийтарехь а, юкъараллехь ша дӀалоцу йолу меттиг билгалъярехь а оьшуш хиларх кхеташ хилар;

– вовшашца а, кхечу къаьмнийн векалшца а юкъаметтигаш дӀакхехьарехь нохчийн маттах пайда эца кийча хилар;

– къаьмнийн культурин юкъаметтигаш дӀакхехьарехь къинхетаме а, машаре а хилар;

– шен къоман а, РФ-цехь дехачу къаьмнийн а, дуьненаюкъара культура а йовзарехь нохчийн мотт мехала гӀирс хиларх кхеташ хилар.

– барта а, йозанан а хаамех цхьатера кхеташ хилар (Ӏалашонех, теманех, коьртачу а, тӀебузучу а хаамех);

– тайп-тайпанчу хотӀийн (стилан), жанрийн тексташ массо кепара ешар карадерзор;

– билгалбинчу барамехь яцӀина (план, юхасхьайийцар, изложени, конспект) ладоьгӀна я дӀаешна текст юха схьайийца хаар;

– тайп-тайпана юкъараллин хьелаш тидаме а оьцуш, къамелдарехь а, дийцаре даршкахь, дискуссешкахь дакъа лаца а, барта а, йозанан а аларш кхолла а хаар.

6-г1а класс чекхӀолуш дешархойн хила деза х1ара хаарш:

Дукха маьӀнаш долчу дешнийн маьӀнаш довзийта а, уьш къамелехь нийса лело а хаар. Дешан маьӀна къасто хаар.

6-чу классехь Ӏамийна къамелан дакъош, церан грамматически билгалонаш йовзар а, къесто хаар а.

1-6-чу классашкахь Ӏамийнчу меттан материалца йогӀуш орфограммаш каро а, цаьрца дешнаш нийсаяздан а, къесто а хаар.

Юьззина нийса ойланаш билгалъяхархьама, къамелехь цӀердешнех, билгалдешнех, куцдешнех, церан синонимаш, антонимаш, омонимаш юкъа а ялош, пайдаэца хаар.

Ӏамийнчу бакьонийн пунктограммаш предложенешкахь каро а, йовзийта а хаар.

Чолхе план хӀоттор. ГӀишлош чохьара а, Ӏаламан а сурт гойтуш, дийцаран кепара йолу юьззина а, йоца а, хаьржина а йолу сочиненина оьшуш йолу материал гульяр, цхьана кепе ялор. ГӀишлош, Ӏаламан суртхӀотторан а буха тӀехь дийцар кхоллар. Шен текст а, чулацам а, меттан говзалла а шарьеш, тоеш кхочушъяр (Ӏамийнчу материалца йогӀуш). Ша хаьржинчу темина сочинени язъяр.

7-г1а класс чекхӀолуш дешархойн х1ара хаарш хила деза:

7-чу классехь Ӏамийна коьрта а, гӀуллакхан а къамелан дакъош довзар, нийсакъесто хаар.

Причастин, деепричастин карчамашца йолу а, Ӏамийнчу хуттургашца цхьанатайпанара

йолу а, йоцу а предложенин меженаш а, чолхе предложенеш а синтаксически таллар. Причастин, деепричастин карчамашца предложенеш х1иттор.

1-7 чу классашкахь 1амийнчу материалца йоглуш йолу орфограммаш карор, дешнийн нийсаяздан некъаш, бахъанаш билгалдаха хаар.

Причастин, деепричастин карчамаш запятойшца къастор.

Адаман куц-кеп, бедар (кечвалар), къинхъегаман г1уллакхаш дуьйцуш долу дийцарш яздар, билгалйинчу сюжетана дийцарш яздар; дешархоша шайн дахарехъ зеделлачун а, шаьш кхочушбинчу юкьараллин-пайдечу белхан а г1оьнца сочинени язъяр.

8-г1а класс чекхйолуш дешархойн хила деза х1ара хаарш:

Дешнийн цхъаьнакхетарш, цхъалхе цхъаналоттаман, шинах1оттаман предложенеш синтаксически таллар. Тайп-тайпанчу грамматически талларех пайдаэца хаар.

Шинах1оттаман а, цхъаналоттаман а цхъалхе предложенеш х1иттор, цхъанатайпанарчу а, шакъаьстинчу а меженашций, юкьадалочу дешнашций, предложенешций, т1едерзаршций чолхеяхна цхъалхе предложенеш х1иттор. Къамелан чулацамца а, стилаца а йоглуш йолчу синтаксически синонимех пайдаэцар. Литературни меттан норманаш ларъяр.

7-чу классехь 1амийна пунктограммаш карор, йозанехъ сацаран хъаьркаш х1иттор къастоа, довзийта а хаар. Цхъанатайпанарчуй, шакъаьстинчуй меженашций, юкьадалочу дешнашций, предложенешций, т1едерзаршций, айдардешнашций йолчу предложенешкахь сацаран хъаьркаш х1иттор. Грамматикан хаттарийн талламан болх кхочушбан хаар. Х1оттам боцчохъ подлежащияний, сказуемияний юккье тире йиллар.

5-8-чу классашкахь 1амийна орфограммаш, пунктограммаш юкьайоглуш предложенеш, дешнаш нийсаяздан а, довзийта а хаар. Орфограммаш талла ца лучу дешнийн нийсаяздар.

Текстан стиль къасто хаар. Меттиган а, памятникийн а сурт гойтуш йолу изложени язъян хаар.

Сочинени язъян хаар (масала: литературни турпалхойн г1иллакх-амал дустанан маь1нехъ гайтар, меттиган, памятникан сурт гойтуш язъян хаар).

9-г1а класс чекхйолуш дешархойн х1ара хаарш хила деза:

Чолхе предложенеш талла хаар. Тайп-тайпанчу кепара чолхе предложенеш х1итто а, къамелан чулацаме а, стиле а хъаьбжина, синтаксически синонимех пайдаэца а хаар. Текстан стиль а, тайпа а къасто хаар.

Литературни меттан норманаш ларъян хаар.

8-9-чу классашкахь 1амийна пунктограммаш каро а, йозанехъ сацаран хъаьркаш х1иттор къасто а, талла а, довзийта а хаар. Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенин дакъошна а, коьртачуй, т1етухучуй предложенешна а юккье запятой йилла а, хуттургаш йоцчу а, тайп-тайпанчу юкьаметтигийн а, маь1нийн а дакъойн лаьтгачу чолхечу предложенешкахь а, ма-даррачу къамелехъ а, диалогехъ а, цитаташкахь а сацаран хъаьркаш х1итто хаар.

5-8-чу классашкахь 1амийнчу орфограммашца долу дешнаш нийса яздан а, уьш яздаран бакьонаш йовзийта а хаар.

Историко-литературни тема йолу доклад кечъян а, ян а хаар. Йоккха йоцчу литературно-критически статьян тезисаш я конспект х1отто хаар. Публицистически кепара сочинени язъяр.

Изложенин чулацам а, меттан говзалла а шаръеш, тоеш, нисъеш кхочушъян а, орфографически, пунктуационни, грамматически, стилистически г1алаташ каро а, нисдан а хаар.

2. БЕЛХАН ПРОГРАММИН ЧУЛАЦАМ

5 класс (70 сахът)

Мотт адамийн уйран уггаре а мехала г1ирс.(1сахът)

КАРЛАДАККХАР (3 сахът)

Шала мукъаза элпаш. Къамелан дакъош. Ц1ердешан терахь, класс, дожарш, легар. Юкъара а, долара а ц1ердешнаш. Билгалдош, дожарш, легарш.

СИНТАКСИС А, ПУНКТУАЦИ А (22 сахът)

Синтаксисах кхетам балар. Дешнийн цхъаьнакхетарш. Дешнийн цхъаьнакхетарш т1еч1аг1дар. Предложени. Предложеныйн тайпанаш. Дийцаран предложенеш. Хаттаран предложени а, айдаран предложенеш а. Предложенин чаккхенгахь сацаран хъаьркаш. Предложенин коьрта меженаш: подлежащи, сказуеми, нийса кхачам. Предложенин коьртаза меженаш: кхачам, къастам, латтам. Яржаза а, яьржина а предложенеш. Цхъанатайпанарчу меженех лаьцна кхетам балар. Предложенин цхъанатайпанара меженаш (а, амма, ткъа, бохучу хуттургашца а, хуттургаш йоцуш а). Цхъанатайпанарчу меженашкахь сацаран хъаьркаш х1иттор.

Цхъанатайпанарчу меженашна хьалха юкъара дешнаш. Юкъарчу дашна т1ехьа шит1адам биллар.

Т1едерзар, т1едерзарехь сацаран хъаьркаш х1иттор.

Хуттургашца йолу чолхе предложенеш (шайгахь подлежащи а, сказуеми а долуш, цхьалхечарах лаьттарш). Чолхечу предложенехь йолчу цхьалхечу предложенешна юккъехьа хуттургана а, амма, ткъа бохучу хуттургашна хьалха а запятой йиллар.

Авторан дешнел т1аьхьа а, царна хьалха а ма-дарра къамел. Ма-даррачу къамелехь сацаран хъаьркаш. Диалог. Диалоган репликашна хьалха йозанехь тире.

2. Шайн интонацига (эшаре) хъаьжжина, дийцаран а, хаттаран а, айдаран а предложенеш нийса еша хаар.

Предложенин коьрта меженаш.

Подлежащи. Сказуеми. Предложенин коьрта меженаш т1еч1аг1яр.

Предложенин коьртаза меженаш.

Кхачам. Кхачам т1еч1аг1бар. Къастам. Къастам т1еч1аг1бар. Латтам. Коьртаза меженаш т1еч1аг1яр.

Яржазий, яьржийн предложенеш . Предложеныйн цхъанатайпанара меженаш. Цхъанатайпанарчу меженашкахь юкъара дешнаш. Цхъанатайпанарчу меженашкахь хуттургаш. Предложенин цхъана тайпа-нара меженаш т1еч1аг1яр. Т1едерзар. Т1едерзарехь сацаран хъаьркаш. Цхьалхе а, чолхе а предложенеш. Чолхечу предложенешкахь хуттургаш. 1амийнарг карладаккхар, т1еч1аг1дар.

Ма-дарра къамел .

ФОНЕТИКА, ГРАФИКА, ОРФОГРАФИ (8 сахът)

1. Йозанехь къамелан аьзнаш билгалдахар, нохчийн алфавит.

Къамелан аьзнаш: мукъанаш, мукъазнаш. Нохчийн меттан шатайпанара аьзнаш билгалдеш долу элпаш, церан нийсаяздар (г1, кх, къ, п1, т1, ц1, ч1, хь, х1, аь, оь, уь, юь, я). Я, яь, ю, е, е элпийн маь1на а, церан яздар а. Й элпан нийсаяздар. Деа а, доца а мукъа аьзнаш (а, у, и), церан нийсаяздар.

2. Орфографически а, нохчийн-оьрсийн а, оьрсийн-нохчийн а словарях пайдаэца хаар.

ЛЕКСИКОЛОГИ (12 сахът)

1. Лексиках юьхьанцара кхетам. Дешан лексически маь1на. Цхъана маь1нин а, дуккха а маь1нийн а дешнаш. Омонимаш (юкъара кхетам). Дешнийн нийса а, т1едеана а маь1наш а. Синонимаш. Антонимаш. Оьрсийн маттера нохчийн матте т1еэцна дешнаш.

Меттан дешнех лаьцна юкъара кхетам. Ширделла дешнаш (довзийтар). Фразеологизмех лаьцна кхетам балар.

2. Дешнаш, шайн маънашка хьабжжина, нийса харжа а, ала а хаар. Орфографически а, гочдаран а словарех, фразеологически карчамех пайдаэца хаар.

МОРФОЛОГИ

Дошкхолладалар а, орфографи а 1. Дошкхолладаларх, орфографих кхетам балар. Дешнийн хийцадалар а, кхолладаларан некъаш а. Дешан чаккхе а, лард а. Гергара а, схьадовлаза а, схьадевлла а дешнаш. Орам, дешхьалхе, суффикс. Формакхолларан а, дошкхолларан а суффиксаш.

2. Хлоттаме хьабжжина, дош талла хаар (дешан лард, орам, дешхьалхе, суффикс, чаккхе). Тайп-тайпана дешнаш кхолла хаар, дошкхолладаларан тайп-тайпанчу кепех пайдаэца хаар (дешхьалхенан а, суффиксан а глоьнций, чолхечу дешнашкахь лардаш цхьанатохарций).

Чолхе-дацдина дешнаш нийса ала хаар.

Къамелан дакъойх лаьцна юкъара кхетам балар.

ЦІЕРДОШ (16 сахьт)

1. Ціердош а, цуьнан юкъара маъна а, морфологически билгалонаш а. Ціердешан синтаксически глуклакх. Предложенехь цунах подлежащи, кхачам, латтам, тедерзар хилар. Адамех а, кхечу хлуманех а лаьцна долу ціердешнаш, церан хаттарш: мила? муьлш? хлун?

Юкъара а, долахь а ціердешнаш. Географически ціершкахь урамийн, майданийн, исторически хиламийн, дезачу денойн ціершкахь доккха элп яздар. Книгийн, газетийн, журналийн, кинофильмийн, спектаклийн, литературни, музыкальни произведенийн ціершкахь доккха элп яздар, кавычкаш хлиттор. Ціердешан терахь. Дукхаллин терахьан чаккхенаш: ш, аш, наш, маш, ош, еш, арш, й, ий, рчий.

Ціердешнийн грамматически классаш, цаьрца уьйр йолчу дешнашкахь церан классан гайтанаш (1 кл. ву-бу; 2 кл. ю-бу; 3 кл. ю-ю; 4 кл. ду-ду; 5 кл. бу-бу; 6 кл. бу-ду). Цу классех лаьцна бакъонца кхетам балар. Юкъара класс йовзийтар (*лор ву, лор ю*).

Ціердешнийн дожарш а, дожаршца хийцадалар а (легар).

Ціердешнийн дожарийн чаккхенаш нийсаязъяр а. Ціердешнийн кхолладаларан некъаш: 1) дешхьалхенца, 2) суффиксаца, 3) дешхьалхенан а, суффиксан а глоьнца, 4) дешнийн лардаш цхьабнакхетарца.

Цхьана дешдекъах лаьтгачу ціердешнийн ораман мукъа абзнаш хийцадалар а, церан алар а, нийсаяздар а (легарехь а, терахьехь а).

Дацаран дакъалг ца ціердашца нийсаяздар.

Ціердешнийн суффиксаш (формакхолларан а, дошкхолларан а).

Ціердош морфологически таллар.

Ціердош карладаккхар.

2. Къамелехь ціердешнех-синонимех, омонимех, антонимех пайдаэца хаар, уьш маънашка хьабжжина нийса харжа а, ала а хаар (*шовда, хьоста, говр, дин, гила; де-буьйса, Луьйре-суьйре; ча(ю), ча(ду); мохь (ю), мохь (бу)*). Ціердешан доланиг дожаран чаккхенгахь долу мукъа аз манкха (мерах) нийса ала ламор.

Дозуш долу къамел кхиор (5 сахьт)

Талламан белхаш (6 сахьт)

Къамел кхиор. Тексташ а, цуьнан дакъойх а лаьцна кхетам: текстан дакъойн уьйран лексически глурсаш, цхьалхе план. Кегий а, шуьйра а теманаш, текстан коьрта ойла: къамелан стилех лаьцна кхетам, къамелан хабаран а, исбаьхьаллин а стилех лаьцна юьхьанцара хаамаш; дийцарх а, яздарх а лаьцна: дийцаран кепара йолчу текстан а жима а, юьззина а изложени язъяр суртхлотторан элементашца, цхьацайолчу хлуманийн а, дийнатийн а хьокъехь сочиненеш - суртхлотторан дийцарш; дахарехь хиллачух лаьцна сочинени-дийцар (суьрташца а, юьбараллин-пайдечу кьинхьегамехь дакъалацарца а довзна). Доттагаллин а, къахьегаран а теманашна сочиненеш язъяр.

6-г1а класс (70 сахът)

Карладаккхар (2 сахът):

1)нохчийн маттах лаьцна дош;2) къамелан дакъойх лаьцна юкъара кхетам.

Текст (3 сахът)

Билгалдош (13сахът)

1.Билгалдош а, цуьнан маь1на а, морфологически билгалонаш а (юкъара кхетам).

Мухаллин а, юкъаметтигаллин а, доладерзоран а билгалдешнаш. Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш:

1) лаамазчу билгалдашах, маь1не хьаьжжина, подлежащи я кхачам, я т1едерзар хилар.

Цхьадолу билгалдешнийн терахь а, классан гайтам а. Мухаллин билгалдешнийн даржаш, церан кхолладалар, суффиксаш. Т1ехдаларан дарж кхуллуш долу дешнаш:*сов, т1ех, вуно, Iаламат, инзаре, уггаре а (дика-дикаха-т1ех дика).*

Билгалдешнийн легарш, дожарийн чаккхенаш нийсаязъяр. Билгалдешнийн кхолладалар, церан суффиксаш (формакхолларан а, дошкхолларан а).

Т1еэцна билгалдешнаш, церан легар.

Т1еэцначу билгалдешнийн суффиксаш а, церан нийсаязъяр а. Билгалдош морфологически таллар. Билгалдош карладаккхар.

2.Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш дожаршца нийса хийца хаар. Къамелехь билгалдешнех-синонимех нийса пайдаэца хаар (*маса, чехка, сиха, каде, т1ах-аьлла, х1айт-аьлла; г1иллакхе, к1еда-мерза; товш, безамехь*).

Лаамечу билгалдешан доланиг дожаран чаккхенгахь а, цхьана дешдекъах лаьтгачу билгалдешан чаккхенгахь а мукъа аз манкха (мерах) нийса ала хаар.

Терахьдош (14сахът)

1.Терахьдош а, цуьнан маь1на а, морфологически билгалонаш а.

Терахьдешнийн тайпанаш: 1) лаамаза а, 2) лааме а; 1) масаллин (маса?), 2) декъаран (мас-маса?), 3) гулдаран (маса?), 4) билгалза-масаллин (маса? мел?), 5) рог1аллин (масалг1а?).

Масаллин терахьдешнийн легар.

Цхьалхе а, чолхе а, х1оттаман а терахьдешнаш, церан легар.

Рог1аллин терахьдешнаш, церан кхолладалар, суффиксаш. Лаамазчу рог1аллин терахьдашах къастам хилар, лаамечух, маь1не хьаьжжина, подлежащи я кхачам хилар.

Рог1аллин терахьдешнийн легар. Лаамаза рог1аллин терахьдешнаш лаамаза мухаллин билгалдешнаш санна дожаршца хийцадалар.

Терахьдешнийн кхолладалар (масалличарах декъаран а, гулдаран а, билгалза-масаллин а, рог1аллин а терахьдешнаш хилар).

Терахьдешнийн нийсаяздар.

Терахьдош морфологически таллар.

Терахьдош карладаккхар.

2.Чолхе-декъаран а, билгалза-масаллин а терахьдешнаш ц1ердешнашца цхьаьна нийса ала хаар; лаамечу масаллин а, рог1аллин а терахьдешнийн дожарийн чаккхенаш нийса ала хаар.

Лаамечу терахьдешан доланиг дожаран чаккхенгара мукъа аз манкха (мерах) нийса ала хаар.

Ц1ерметдош (14 сахът)

1. Ц1ерметдош а, цуьнан грамматически билгалонаш а.

Ц1ерметдешнийн тайпанаш довзийтар: 1) яххьийн, 2) дерзоран, 3) доладерзоран,

4) дерзоран-доладерзоран, 5) гайтаран, 6) къастаман, 7) къастамза, 8) хаттаран, 9) юкъаметтигаллин.

Яххыйн а, дерзоран а цѣрметдешнийн яххъаш а, церан легар а. *Тхо, вай* бохучу дуккхаллин терахъан 1-чу юхъан шина цѣрметдашна юккъера башхо йовзийтар.

Доладерзоран а, дерзоран-доладерзоран а цѣрметдешнийн яххъаш а, церан легар а.

Гайтаран а, къастаман а, къастамзачу а цѣрметдешнийн легар а.

Хаттаран а, юкъаметтигаллин а цѣрметдешнийн легар, царна юккъера башхо йовзар, уыш вовшашца дуста а, предложенешкахъ къасто а хаар.

Цѣрметдешнийн нийсаяздар.

Цѣрметдош морфологически таллар.

Цѣрметдешан синтаксически билгалонаш: 1) яххыйн а, дерзоран а цѣрметдешнех предложенехъ маъне хъаъжжина подлежащи я кхачам хилар; 2) лаамазчу гайтаран а, къастаман а, доладерзоран а цѣрметдешнех къастам хилар.

Цѣрметдош карладаккхар.

2.Къамелехъ тайп-тайпанчу цѣрметдешнех а, церан яххъех а, дожарийн чаккхенех а нийса пайдаэца хаар. Предложенешкахъ хаттаран а, юкъаметтигаллин а цѣрметдешнаш вовшех къасто хаар, церан башхалла йовзар. Цѣрметдешнаш хуттурган (юкъаметтигаллин) дешнаш хилла лелар хаар.

Хандош (13 сахът)

1.Хандош, цуънан грамматически билгалонаш (морфологически а, синтаксически а).

Хандешан билгалза кеп, цуънан суффиксаш (-а, -о, -ан, -ен, -он). Хандешан билгалзачу кепан нийсаязъяр.

Хандешан хенаш:

Карара хан а, цуънан чаккхенаш нийсаязъяр а.

Яхана хан. Яханчу хенан кепех юкъара кхетам балар. Яханчу хенан чаккхенаш нийсаязъяр (и, ий, ира, ийра, ина, ийна, на, инера, ийнера, ура, ара, ора).Йоглу хан: 1) хила мега хан, 2) хин йолу хан. Йоглу хан нийсаязъяр.

Хандешан цхъаллин а, дукхазаллин а кепаш.

Цхъадолчу хандешнийн терахъ а, классаш а.

2.Бартан а, йозанан а къамелехъ хандашах нийса пайдаэца хаар. Хандешнийн чаккхенаш нийса ала а, нийса язъян а хаар.

Карладаккхар (1сахът)

Талламан болх (5 сахът)

Къамел кхиор (5 сахът)

Текстах, цуънан дакъойх, къамелан стилех, темех, цуънан коъртачу ойланех, дийцарх, суртх1отторан дийцарх, кхеташоне дийцарх лаьцна 1амийнарг карладаккхар. Сочиненина материал гулъяр. Сочинени язъярна оышу материал цхъана кепе ерзор, чолхе план х1оттор.

Шайна гина х1усам муылхачу хъолехъ ю а, 1аламан сурт а х1оттош, яцйна а, хаържина а изложенеш язъяр.

Х1усам а,1аламан сурт а гойтуш йолу сочинени язъяр.

Сочинени-дийцар яздар (обрамленица а, обрамлени йоцуш а), дуьйцуш хезначун а, бинчу тидаман а, суртх1отторан буха т1ехъ а (цу юкъахъ дайн-нанойн а, бевзаш болчеран а къбинхъегаман хъуьнарех лаьцна а, цуьнга терра кхидолчух лаьцна а).

7-г1а класс (70 сахът)

Ненан матгах лаьцна дош (1 сахът).

5-6-чу классашкахъ 1амийнарг карладаккхар (5 сахът): билгалдош, цѣрметдош, хандош, церан билгалонаш.

Хандош а, цуънан кепаш а (14 сахът)

1.Хандош 1амор (14 сахът).

6-чу классехъ хандашах 1амийнарг карладаккхар.Хандешан саттамаш. Билгала саттам. Бехкаман а, лааран а саттамаш. Педожоран саттам. Хандешан спряженеш.

Хандешан билгалзачу кепан ораман мукъа аьзнаш карарчу хенан орамехъ хийцадалар, церан нийсаяздар. Хандешнийн кхолладалар. Деакепара хандешнаш, шайца долу подлежащеш цӀерниг, дийриг, лург, меттигниг дожаршка хӀуьттурш. Дацаран дакъалгаш ца, ма хандешнашца нийсаяздар.

Причасти (7 сахът)

Причасти а, цуьнан грамматически билгалонаш а. Причастин хенаш, церан суффиксаш нийсаязъяр. Лаамаза а, лааме а причастеш. Причастин карчам, цуьнан синтаксически гӀуллакх, цуьнца сацаран хьаьркаш. Причастин легар, дожарийн чаккхенаш нийсаязъяр.

Причастин кхоллаялар.

Деепричасти (5 сахът)

Деепричасти а, цуьнан грамматически билгалонаш а. Деепричастин хенаш, церан нийсаязъяр. Деепричастин карчам а, цуьнан синтаксически гӀуллакх а, цуьнан сацаран хьаьркаш а.

Масдар (6 сахът)

Масдар а, цуьнан грамматически билгалонаш а. Масдаран терахь а, классаш а, кепаш а. Масдаран легар, дожарийн чаккхенаш. Масдарца дацаран дакъалг ца нийсаяздар. Масдаран а, цуьнан карчамийн а синтаксически гӀуллакх.

Куцдош (8 сахът)

1. Куцдош а, цуьнан грамматически билгалонаш а (морфологически а, синтаксически а). Куцдешнийн тайпанаш, церан хаттарш, маьӀнаш .

Куцдешнийн коьрта тайпанаш: 1) хенан, 2) меттиган, 3) бахъанин, 4) лалашонан, 5) мухаллин (я даран суьртан), 6) масаллин, 7) бараман. Куцдешнийн цу коьртачу тайпанел сов, хӀара тайпанаш а довзийтар: 1) хаттаран куцдешнаш: *маца? мацале? маццалц? хӀунда? мича? мосазза? муха?* 2) юкъаметтигаллин куцдешнаш: изза куцдешнаш, хаттаран маьӀна хийцалуш, чолхечу предложенин шина декъан юкъаметтиг гойтуш хилахь: *маца, мацале, маццалц, хӀунда, мича, мичара, мосазза, муха.*

Куцдешан синтаксически билгалонаш (куцдешнех предложенехъ тайп-тайпана латтамаш хилар: хенан куцдашах хенан латтам, меттиган куцдашах меттиган латтам, бахъанин куцдашах бахъанин латтам, лалашонан куцдашах лалашонан латтам, даран суьртан куцдашах даран суьртан латтам).

Куцдешнийн даржаш: 1) юьхьанцара, 2) дустаран, 3) тӀехдаларан.

Куцдешнийн кхолладалар (цӀердашах, билгалдашах, терахьдашах, цӀерметдашах, куцдашах). Куцдешнийн нийсаяздар. Куцдош морфологически таллар. Куцдош карладаккхар.

2. Къамелехъ куцдешнийн синонимех, антонимех пайдаэца хаар. Куцдешнашца предложенеш а, дешнийн цхьаьнакхетарш а хӀитто хаар. Чолхечу предложенехъ юкъаметтигаллин куцдашах пайдаэца хаар.

ГӀуллакхан къамелан дакъош (7сахът)

ДештӀаьхье

1. ДештӀаьхье а, цуьнан тайпанаш а: 1) меттиган: *класса чохь*; 2) хенан: *хьол хьалха, совтӀаьхья*; 3) даран суьртан: *куьйгаи тӀехь лелаво*; 4) лалашонан: *халкъан дуьхья, дайн-нанойн хьомара*; 5) юкъаметтигаллин (хенан а, меттиган а): *делкъехь дуьйна, корера дуьйна.*

ДештӀаьхьенийн нийсаязъяр.

ДештӀаьхье лург дожаран яцӀинчу а, юьззинчу а кепашца лела тарлуш хилар: 1) дитташ тӀехь (лург дожаран яцӀинчу кепашца), 2) дитташна тӀехь (лург дожаран юьззинчу кепашца).

2. Барта къамелехъ а, йозанехъ а дештӀаьхьенехъ нийса пайдаэца хаар. ДештӀаьхье хьакъ долчу дожарца нийса ала хаар.

Хуттургаш

1. Хуттург, цуьнан тайпанаш: 1) цхьаьнакхетаран: *а-а,я, амма, ткъа, делахь а, бакъду, цхьабакъду, хӀетте а, аьлча а* (дозаран а, къасторан а, дуьхьалара а, довзийтаран а); карара; 1) бахъанин: *хӀунда аьлча*; 2) бехкаман: *нагахь, нагахь санна*; 3) дустаран: *санна*; 4) кхеторан: *аьлла, бохуш.*

2. цъбанатайпанарчу меженашкахъ а, чолхечу предложенехъ а хуттургех, церан синонимех нийса пайдаэца хаар.

Дакъалгаш

1. Дакъалгаш а, церан маълна а.

Дакъалгийн тайпанаш: 1) бакъдаран (*х1аъ, те*); 2) дацаран (*х1ан-х1а, ца, ма, -ц, -за*); 3) ч1аг1даран (*-м, -х, -кх, -ма, -хъаха, -дера, -ур-аттала*); 4) хатгаран (*те, техъа, теша, ткъа*); 5) дозатохаран (*бен, деккъа*).

2. Тайп-тайпанчу дакъалгашца йолу предложенеш, церан маълнийн башхаллашка хъаъжжина, нийса еша хаар.

Айдардош (2 сахът)

1. Айдардешан маълна.

Айдардешнийн тайпанаш: 1) синхаамийн (*эх1,эхх1ай, эх1е-х1ай, 1алелай, ойн,маржа-я1*); 2) хъадаран я кхайкхаран (*же, но, хъайц, киш, тигри-тигри, тикаш-тикаш,х1ан, х1ах1ани*); 3) азтардаран (*ган, дан, дан-дип, ган-гип, т1ох-т1ух, ж1аит, д1овв, говв, б1овв*).

Айдардешнийн нийсаяздар.

1.

йдардешнашца йолу предложенеш къастош, кхетош, нийса еша хаар.

Карладаккхар (5сахът)

Талламан болх (5 сахът)

Дозуш долу къамел кхиор (5 сахът)

Текстах, цуьнан дакъойх, къамелан стилех, тайпанех лаьцна 1амийнарг карладаккхар.

Къамелан публицистически (юкъараллин-политически) стилех юкъара кхетам балар.

Адаман куц-кеп, бедар, къинхъегаман г1уллакхаш гойтуш йолу дийцаран текстийн юьззина а, яцйина а, хаьржина а изложенеш язъяр.

Адаман куц-кеп, бедар, къинхъегаман г1уллакхаш гойтуш йолу сочиненеш язъяр (суьртийн а, бинчу тидамийн а г1оьнца). Масала: "Сан накъосташ" (я доттаг1чун) куц-кеп а, кечвалар а", "Г1уллакх говзанчех кхоьру", "Керла ц1а муха дира" и. д1. кх. а.

Литературни турпалхочун г1иллакх-амал язъяр.

Дешархошна дахарехъ зеделлачун буха т1ехъ къовсамечу кепара йолчу теманашна а, хъаналчу къинхъегаман маълна долчу тайпанара а сочиненеш язъяр (ешначу книгех а, юкъараллин-пайдечу къинхъегамах а лаьцна). Масала: "Бакъволу доттаг1а мила лара мегар ду", "Диканаш иштта хуьлу" (я "Оьздачара иштта г1уллакх до"), "Тешамал сийлахъ а, йохъал деза а, г1иллакх-оьздангаллел товш а х1ума дац", "Мехкан а, халкъан а сий лардар сийлахъ ду", "Хъаналчу къинхъегамо адаман сий лакхадоккху", "Белхалочун говзалла а, цуьнан къинхъегаман сий а деза х1унда лору", "Нохчийчоьнан парг1атонехъа квийсинчу турпалхочун васт" и. д1. кх. а.

Билгалйинчу сюжетан буха т1ехъ а, бинчу тидамийн суьртийн г1оьнца а, дийцаран хъесапехъ сочинени язъяр. Масала, кху кепара теманашна: "Юьртбахаман балхахъ дешархой", "Хаза экскурси", "Отличник хъанах ала мегар ду", "Сан дахарехъ диц ца луш хилларг", "Халкъа юкъахъ доттаг1алла сийлахъ х1унда лору", и. д1. кх. а. Патриотически а, интернациональни а чулацам болу сочиненеш язъяр.

8-г1а класс (70 сахът)

Нохчийн мотт халкъийн вежараллин меттанех цхъаъ бу (1 сахът).

Карладаккхар (1 сахът)

Дешан чаккхенга н яздар.

3. Орфографи, цуьнан дакъош. (1сахът)

Дешнийн цхъаьнакхетар а, предложени а (4 сахът)

1. Дешнийн цхъаьнакхетар. Дешнийн цхъанакхетаран д1ах1оттам а, маълна а. Дешнийн цхъаьнакхетарний, предложениний юккъера башхо. Коьрта а, дозуш долу а дешнаш. Предложени, цуьнан тайпанаш. Логически (маълнин) тохар .

А

Предложенехь дешнийн уйр. Цхъаьнакхетаран а, карара а уйраш. Бартбар, урхалла, тлетовжар .

2. Дешнийн цхъанакхетар а, предложени а нийса хлотто хаар.

Предложенни коьрта меженаш (5 сахът)

1. Подлежащи, сказуеми, нийса кхачам. Грамматически а, маьлнин а подлежащеш. Коьрта меженаш юкьяялоре хъаьжжина цхьалхечу предложенин кепаш кхоллаялар (шинахлоттаман а, кхаахлоттаман а, цхъанакхоттаман а). Подлежащин хилар. Хандешан цхьалхе сказуеми. Церан хлоттаман сказуеми. Подлежащиний, сказуеминий юккъехь тире. Хандешан хлоттаман сказуеми. Ийна хлоттаман сказуеми.

2. Сказуемин синонимех пайдаэца хаар.

Коьрта меженаш юкьяялоре хъаьжжина, цхьалхечу предложенин кепаш кхоллаялар (шинахлоттаман а, цхъанакхоттаман а).

Предложенни коьртаза меженаш (16 сахът)

1. Кхачамаш, церан хилар. Къастамаш, церан хилар. Юххедиллар, цуьнгахь сацаран хъаьркаш. Латтамаш (хенан, меттиган, бахьанин, лалашонан, даран суьртан, бараман, бехкаман, дуьхьалара), церан хилар. Латтамех ламийнарг карладаккхар.

Кхачам. Лач кхачам. Къастам (берта а, бертаза а). Юххедиллар. Латтамаш. Даран суьртан латтам. Бараман латтам. Хенан латтам. Бахьанин латтам. Лалашонан латтам. Бехкаман а, дуьхьалара а латтамаш. Латтамах ламийнарг тлетлаглар.

Цхьалхечу предложенин кепаш (7 сахът)

Цхъанакхоттаман а, шинахлоттаман а, кхаахлоттаман а предложенеш. Юьхьан а, билгала-юьхьан а предложенеш. Билгалза-юьхьан предложенеш. Юкьяра-юьхьан предложенеш. Юьхьаза предложенеш. Церан предложенеш. Юьззина а, юьззина йоцу а предложенеш.

Предложенни цхъанатайпанара меженаш (5 сахът)

1. Предложенни цхъанатайпанарчу меженах лаьцна юкьяра кхетам. Предложенни цхъанатайпанарчу меженашкахь дозаран а, къасторан а, дуьхьалара а, довзийтаран а хуттургахь: *а-а, амма, ткъа, делахь а, бакъду, цхъабакъду, хлетте а, аьлча а*. Цхъанатайпанара а, цхъанатайпанара боцу а къастамаш. Цхъанатайпанарчу меженашца юкьяра дешнаш, юкьярчу дешнашца йолчу предложенешкахь сацаран хъаьркаш хлиттор. Цхъанатайпанарчу а, цхъанатайпанара боцчу а къастамашкахь сацаран хъаьркаш.

Предложенница грамматически уйр йоцу дешнаш (6 сахът)

1. Тедерзар, даьржина тедерзар. Тедерзар а, подлежащи а вовшашца дустар, башхалла къастор. Уьш муьлхачу къамелан дакъойх хуьлу довзийтар. Тедерзарехь сацаран хъаьркаш.

Юкьядало дешнаш, уьш шина а аглор запятойшца къастор.

Юкьяяло предложенеш а, сацаран хъаьркаш хлиттор а.

Хлаь, хлан-хла боху дешнаш-предложенеш, цаьргахь сацаран хъаьркаш.

Айдардешнаш-предложенеш, царгахь сацаран хъаьркаш.

Предложенни шакъаьстина меженаш (4 сахът)

Предложенни шакъаьстинчу меженах лаьцна юкьяра кхетам. Шакъаьстина латтамаш. Шакъаьстина юххедиллар. Хенан а, меттиган а латтамин дурсаш.

Ма-дарра къамел – (6 сахът)

Ламийнарг карладаккхар (4сахът)

Талламан болх (6сахът)

Дозуш долу къамел кхиор (4 сахът)

Текстах, къамелан стилех, тайпанех лаьцна болу хаамаш гулбар, юкьяра маьлна дар. Къамелан публицистически а, исбаьхьаллин а стилех лаьцна кхетам кларгбар. Меттигахь, архитектуран, историн, культуран памятникех лаьцна дийцар юкья а далош, публицистически сочинени язьяр. Гиллакх- амалийн, оздангаллин теманашна (масала: берийн доттагаллахь, кьинхьегамах, винчу махках лаьцна) изложенеш язьяр. Цара доккха гло дийр ду иманехь а, патриотически а, интернационални а, хьанал кьинхьегам безаш а

йолчу ойланца бераш кхио. Публицистически кепара сочинени язъяр. Белхалочун говзалле а, юьртбахама кьинхьегамхойн атта боцчу беркатечу балхе а дешархойн безам кхио таро лучу тематиках пайдаэца беца кьамел кхиоран балха тлехь. Адамийн тоьллачу амалех, оьздангаллех лаьцна а ламочу литературни произведени кхетош-кхиоран а, исбаьхьаллин а маьлнех лаьцна а сочинени язъяр (масала: "Дика клант иштта хуьлу", "Доттагалла сийлахь-боккха ницкъ бу", "Сан хьалхара толам", "Хьанал кьинхьегам адаман шолгла нана ю").

Дийцаран кепара патриотически, интернационални, исламан чулацам болу сочиненеш язъяр (масала: "Уьш лийтира Даймакхехьа", "Оьздачу нехан сийлахь гьуллакхаш" и.д.кх.а).

Литературни турпалхойн дустаран характеристика (гьиллакх-амал).

9-г1а класс (70 сахьт)

8-чу классехь ламийнарг карладаккхар. (5 сахьт).

Предложенни коьрта а, коьртаза а меженаш.

Цьхьалхечу предложенин кепаш. Цьханатайпара меженаш. Дешархошка шайга болх байтар.

Чолхечу предложенех юкьара кхетам. (1 сахьт)

Чолхе-цхьаьнакхетта предложенеш (3 сахьт).

1. Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложених лаьцна юкьара кхетам.

Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенешкахь дозаран а, кьасторан а, дуьхьалара а хуттургаш: а-а, амма, ткьа, делахь а, бакьду цхьабакьду х1етте а; чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенешкахь сацаран хьаьркаш х1итор.

2. Чолхе-цхьаьнакхетта предложенеш х1итто а, нийса еша а, цаьргахь цхьаьнакхетаран хуттургах пайдаэца хаар.

Чолхе-карара предложенеш (24 сахьт)

Чолхе-карарчу предложених, цуьнан билгалонех лаьцна кхетам балар. Коьрта а, т1етуху а предложенеш. Чолхе-карарчу предложенехь коьртачу а, т1етухучу а предложенин уйран г1ирс: карара хуттургаш, хуттурган дешнаш. Карара хуттургаш: *х1унда аьлча, нагахь, нагахь санна, бохуш, аьлла*. Кхеторан хуттургийн маьлнаш кьестор, довзийтар. Хуттурган дешнаш: 1) юкьаметтигаллин куцдешнаш: *маца, мацале, маццали, х1унда, муха, мича, мичара, мосазза* и.д.кх.а. Чолхе-карарчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш. Т1етухучу предложенин грамматически билгалонаш.

Чолхе карарчу предложенех лаьцна юкьара кхетам. Чолхе карачу предложенехь т1етухучун меттиг . Т1етухучу предложенин кепаш . Кхачаман т1етуху предложенеш. Кьастаман т1етуху предложенеш . Хенан т1етуху предложенеш. Даран суьртан т1етуху предложенеш. Бахьанин т1етуху предложенеш . лалашонан т1етуху предложенеш. Бехкаман т1етуху предложенеш .

2. Чолхе-карара предложенеш х1итто а, цаьргахь карарчу хуттургах, хуттурган дешнех пайдаэца а хаар.

Хуттургаш йоцчу предложенеш (6 сахьт)

1. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложених кхетам балар. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь запятой а, запятойца т1адам а.Церан дакьойн маьлнин юкьаметтигаш кьасто хаар: ца хилча ца торуш йолу ч1ог1а уйр хилар, вовшашца клезиг уйр хилар, ша-ша кьастийча, кхачаме долуш маьлна хилар.

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь шит1адам х1оттор. Цуьнан дакьойн вовшашца йолу уйр а, маьлнаш а кьасто хаар.

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехь тире йиллар. Цуьнан дакьойн вовшашца йолу юкьаметтиг а, маьлнаш а кьасто хаар.

2.Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенин дакьойн тайп-тайпана маьлнийн юкьаметтигаш эшарца кьасто а, уьш нийсаязъян а хаар.

Маттах лаьцна юкьара хаамаш (6 сахьт)

Юкбараллин дахарехь меттан маъна а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Меттан гилманан дакъош а, цуьнан маъна а. Нохчийн литературни мотг а, диалекташ а. Литературни меттан стилаш. Литературни меттан норманаш. Литературни меттан норманаш нийса ларъян хаар.

Гамийнарг карладаккхар (6 сахьт)

1. Лексикех, фонетикех, грамматикех, нийсаяздарх лаьцна Гамийнарг шардар.
2. Чолхе-цхьаьнакхетта а, чолхе-карара а предложенеш.

Талламан болх (5 сахьт)

Тест (3 сахьт)

Дозуш долу къамел кхиор (5 сахьт)

Текстах, теманах, цуьнан коьртачу ойланех лаьцна болу хаамаш бовзар; текстан дакъойн вовшашца йолу уьйр йовзар; дийцарх, къамелан стилех лаьцна болу хаамаш кIаргбар. Юкбараллин-политически а, гIиллакх-амалийн а, историко-литературни а теманашна публицистически кепара сочиненеш язъяр, иштта изложенеш язъяр.

ПКЭ-н кечам бар (6 сахьт)

3. Дешаран темин хьесап

5 класс (70 сахът)

№	Хьеха билгалдинарг	Сахът
1	Вайн мотт-вайн хазна	1
2	Карладаккхар	2
3	Синтаксис а, пунктуаци а	20
4	Фонетика, графика, орфографи	8
5	Лексика	12
6	Цердош	16
7	Дозуш долу къамел кхиор	5
8	Талламан белхаш	6

6-г1а класс (70 сахът)

№	Хьеха билгалдинарг	Сахът
1	Карладаккхар	2
2	Текст	3
3	Билгалдош	13
4	Терахъдош	14
5	Церметдош	14
6	Хандош	13
7	Карладаккхар	1
8	Талламан болх	5
9	Къамел кхиор	5

7-г1а класс (70 сахът)

№	Хьеха билгалдинарг	Сахът
1	Ненан маттах лаьцна дош	1
2	5-6-чу классашкахь 1амийнарг карладаккхар	5
3	Хандош а, цуьнан кепаш а	14
4	Причасти	7
5	Деепричасти	5
6	Масдар	6
7	Куцдош	8
8	Г1уллакхан къамелан дакъош	7
9	Айдардош	2
10	Карладаккхар	5
11	Дозуш долу къамел кхиор	5
12	Талламан болх	5

8-г1а класс (70 сахът)

№	Хъеха билгалдинарг	Сахът
1	Нохчийн мотт халкъийн вежараллин метганех цхъаь бу	1
2	Карладаккхар	1
3	3. Орфографи, цуьнан дакъош.	1
4	Дешнийн цхъаьнакхетар а, предложени а	4
5	Предложенин коьрта меженаш	5
6	Предложенин коьртаза меженаш	16
7	Цхъалхечу предложенийн кепаш	7
8	Предложенин цхъанатайпанара меженаш	5
9	Предложеница грамматически уьйр йоцу дешнаш	6
10	Предложенин шакъаьстина меженаш	4
11	Ма-дарра къамел	6
12	1амийнарг карладаккхар	4
13	Талламан болх	6
14	Дозуш долу къамел кхиор	4

9-г1а класс (70 сахът)

№	Хъеха билгалдинарг	Сахът
1	8-чу классехь 1амийнарг карладаккхар.	5
2	Чолхечу предложенех юкъара кхетам.	1
3	Чолхе-цхъаьнакхетта предложенеш	3
4	Чолхе-карара предложенеш	24
5	Хуттургаш йоцу предложенеш	6
6	Маттах лаьцна юкъара хаамаш	6
7	1амийнарг карладаккхар	6
8	Талламан болх	5
9	Дозуш долу къамел кхиор	5
10	Тест	3
11	ОГЭ-н кечам бар	6